

Щоразу, вживаючи термін наукова періодика, ми наголошуємо на жанровій специфіці і статусі періодичних друкованих видань, маючи на увазі первинність змістового (власне наукового) ядра щодо форми. Очевидно, що формальні параметри такого типу видань можуть бути принципово відмінними, і ніхто не заперечить, що вони зазвичай виробляються у природній спосіб, відповідно до конкретної видавничої стратегії. Сам імпульс до ініціативи заснування кожного такого журнального організму є унікальним, навіть якщо видання має відомче підпорядкування та регламентується статутними документами певної наукової, освітньої чи громадської інституції. На цій ранній стадії функціонування видавничого проекту дуже виразно відслідковується зв'язок між видавничим продуктом і тим мотиваційним "натиском", який призвів до факту реалізації видавничого почину. Натомість, чим далі, тим більше цей зв'язок послаблюється, а за своїми формальними показниками журнал доволі часто швидко втрачає своє оригінальне жанрово-видавниче обличчя.

Не будемо розглядати всіх аспектів цієї проблеми, оскільки вони можуть стати предметом спеціальної уваги. Відзначимо лише деякі з них.

Перший — це диспозиція відсутності чіткої професійної установки щодо задуманого періодичного наукового видання, зведення її до суто функціональної ролі, а саме ролі "друкованого органу" певної наукової (освітньої, громадської) інституції. Наголос на функції, а не на інтелектуальному (професійному) чи, ширше, національному (духовно-культурному) призначенні найчастіше й позбавляє таке видання власних, оригінальних рис, що з часом проявляється у змістовій і естетичній безликоності журналу.

Другий — це так званий зовнішній фактор, коли у політику випуску певного наукового журналу втручаються різного роду рекомендації співзасновників, вимоги ВАК України чи побажання спонсорів (якщо такі є) щодо змістового наповнення або зовнішнього вигляду. Приведення у відповідність вимог, регламентованих різними постановами, рекомендаційними листами або навіть негласними "дружніми порадами", доволі часто дестабілізує творчо-видавничий процес, і, як наслідок, стандартизує формальні параметри наукового видання, знову-ж-таки послаблюючи його естетичну привабливість.

Третій, а для нашої моделі розгляду головний, — це нехтування національними ідентифікаторами наукових видань, які видаються сьогодні в Україні. Загальна ситуація у видавничій галузі склалася таким чином, що

делегувати науковій періодиці роль інтелектуального паспорта нації є вкрай непросто, оскільки витримати всі формальні вимоги до фахової періодики з боку дотичних галузевих інституцій і зберегти її національні прикмети за усіма відповідними параметрами змісту й форми майже неможливо.

Задуматись над такою проблемою спонукав досвід роботи з раритетами української наукової та науково-популярної періодики (у сегменті гуманітаристики) 1920—30-х років. З-поміж сотень різних назв журналів і часописів вирізнялися інтелектуальним рівнем і самодостатнім концептуально-редакційним підходом такі видання, як "Музагет", "Україна", "Бібліологічні Вісті", "Універсальний Журнал", "Первісне громадянство і його пережитки в Україні", "Критика", "Літературно-Науковий Вісник", "Вістник", "Дажбог", "Сьогочасне і Минуле", "Тризуб", "Дзвони", "Назустріч", "Життя і Знання", "Карби" та чимало інших, які можна теж долучити до аналітичного розгляду. Свідомо не розрізняємо місця виходу цих знакових для української історіографії видань (Київ, Харків і Львів), оскільки всі вони були позначені тією мірою національного духу за змістом і формою, що могли б і сьогодні служити еталоном видавничої культури української держави, багато чим у докір нашим сучасним досягненням у видавничій галузі. Спробуємо розвинути цю тезу.

Один з видатних книговидавців, власник видавничого концерну "Українська Преса" (м. Львів) Іван Тиктор у редакційній статті "Завдання преси" львівського часопису "Наш Прапор" (1933) писав: "Українська преса мусить бути українською не тільки мовою і національно-політичною програмою. Вона мусить стати українською й духом, який промовляв би так добре зі шпальт її вступної статті, як і з найдрібнішої розміром новинки чи оповістки" [1]. Приводом для цих роздумів став десятилітній ювілей одного з наймасштабніших в українській історії видавничих проектів: концерн "Українська Преса" об'єднував більше десяти назв часописів і журналів, велику історичну бібліотеку, серію перекладних видань. Наклади в 10—30 тисяч примірників таких популярних журналів, як "Комар", "Дзвіночок", газети "Новий Час" швидко розходилися серед передплатників і покупців, і на їхню користь як поліграфічного продукту завжди промовляв синтетичний український національний образ, вироблений цілою генерацією патріотично налаштованих етнічних українців, громадян Речі Посполитої. Найкращим аргументом суспільного сприйняття цих видавничих артефактів був професіоналізм, як редакційний, так і мистецький.

Заради наукової істини треба відзначити, що більшість з цих видань не були строго науковими у жанровому та мовно-стилістичному виразі. Натомість це були по-справжньому інтелектуальні видання, які у відповідних ситуативних історичних обставинах виконували функцію національних наукових трибун у найширшому спектрі гуманітаристики. Що вирізняло їх у формальному плані? По-перше, це були живі, динамічні інтелектуальні організми, які тематикою та способом розкриття певних наукових проблем "покривали" поле культурно-інтелектуальних досвідів свого часу. По-друге,

кожне з цих видань мало цілісний тематико-змістовий і, важливо наголосити, естетичний образ — неповторний у своїй семантичній конфігурації. По-третє, за самодостатністю кожного з них відчувалася наявність провідника — певного ідеолога смислового наповнення кожного випуску. Роль редактора або редакції була зведена не до формальних (суто виробничих) зобов'язань, а до постійного підживлення ідейно-наукового стрижня, конкретної редакційної позиції. По-четверте, в усіх своїх складових це були питомо національні видання — і по формі, і по духу.

Тож чим може знадобитися цей досвід української періодики 1920—1930-х років для сучасної видавничої практики? Чи доцільно при виробленні нових стандартів у сфері наукової періодики орієнтуватися на хронологічно віддалені жанрові прототипи? Одразу відзначимо, що в постановці цієї проблеми ми не шукаємо тотожності з питанням українізації національного видавничого продукту в прямолінійному формальному сенсі. Навпаки, було б великою помилкою заганяти себе в герметичне національне гетто, відсторонюючись від тих динамічних культурно-комунікативних процесів, які сьогодні проходять у світі. Без сумнівів, сучасний науково-видавничий продукт повинен синтезувати найновіші досягнення в інтелектуальних практиках, але не за рахунок втрати своєї національної специфіки, тяглості конкретних наукових традицій різних академічних або університетських осередків України. Постає питання, чи не є утопією формування цілісного наукового іміджу наукової періодики і, водночас, збереження локальних регіональних, науково-інституційних шкіл у репрезентованих наукових виданнях? Тим паче, що сьогодні періодика живе не лише на паперових, але й на електронних носіях. Тому назвемо кілька важливих критеріїв щодо змісту і форми української наукової періодики:

1. Наявність базових національних ідентифікаторів через збереження тяглості наукових традицій різних академічних та університетських наукових шкіл — як на ідейно-змістовому, так і на знаково-символьному рівнях.

2. Первинність науково-ідейних парадигм щодо формально-регламентуючих стандартів у сфері наукової періодики, подолання уніфікації у підходах до творення цілісного організму кожного наукового видання.

3. Базовим ідентифікатором науково-ідейного образу є структура рубрик, яка повинна бути визначена стратегією розвитку відповідного друкованого органу.

4. У проблемно-теоретичному плані необхідно дбати про подолання регіональності, корпоративної замкнутості, а також про інтеграцію наукових ідей у загальнонаціональну та світову картину наукових явищ.

5. Вироблення механізму трансформації наукових ідей у загальнонаціональну модель науки відповідної галузі з її подальшою репрезентацією у світі.